

MOZAMBİK PAZAR BİLGİLERİ

T.C.
Ticaret Bakanlığı
Uluslararası Anlaşmalar ve Avrupa Birliği
Genel Müdürlüğü
2025

İçindekiler

1. DIŞ TİCARET POLİTİKASI VE UYGULAMALARI	3
2. PAZARIN ÖZELLİKLERİ	7
3. ÖNEMLİ SEKTÖRLER.....	11
4. PAZARDA DİKKAT EDİLMESİ GEREKEN HUSUSLAR VE DİĞER BİLGİLER	14
5. ŞİRKET KURULUŞU VE İŞ YAPMA İLE İLGİLİ BİLGİLER	16

1. DIŞ TİCARET POLİTİKASI VE UYGULAMALARI

Dış Ticaret Politikası

Mozambik'in belirlemiő olduğu ticaret hedefi, Afrika içi ticaretin gelişimini olumsuz bir Şekilde etkilemeden uluslararası pazarlarda, özellikle de Avrupa, Amerika ve Asya'nın geliőmiő ekonomilerindeki Mozambik rnlerinin rekabetçiliğini teşvik edici bir ortam yaratmaktır. Ülkenin ticaret politikaları uluslararası değer zincirleriyle bağlantılar oluőturarak ve kilit girdilerin ithalatı önündeki engelleri azaltarak Mozambik'in sanayileőme sürecine yardımcı olmak amacıyla formüle edilmiştir.

Mozambik 26 Ağustos 1995 tarihinde Dünya Ticaret rgt'ne ye olmuştur. Mozambik aynı zamanda Dünya Gümrük rgt üyesidir ve gümrük işlemleri uyumlaőtırılmıő kurallarla yeknesaktır.

Mozambik'te ithalat kotaları uygulanmamaktadır. Ancak, genellikle zaman alan bürokratik gümrük prosedürleri önemli bir tarife dışı bariyer olarak kabul edilmektedir. Dünya Bankası'nın 2020 yılı İş Yapma Raporu'na göre Mozambik 189 lke içerisinde dünyada 138. sırada yer almaktadır.

Heritage Foundation tarafından hazırlanan Ekonomik zgrlkler Endeksi'nin 2025 yılı raporuna göre dünyada 147. sırada ve 47 Sahra Altı lkesi içerisinde 35. sırada yer alarak ortalamanın oldukça altında kalmıőtır. İthal mallar üzerindeki vergiler % 0 ile %25 arasında deėiőmektedir. Tüketim mallarına % 20 vergi uygulanır ve ithalat sırasında%16'lık katma değer vergisi de eklenir.

Mozambik'e mal ithal edebilmek için ithalatçının dış ticaret iőletmecisi ("operador de comrcio externo") olarak önceden kaydolması gerekir.

Malların Gümrük işlemlerine ilişkin Genel Kurallar'ın 9. maddesi uyarınca, malların ithalatı ve ihracatında uygulanan vergiler aşağıdaki gibidir:

- Gümrük Vergileri
- Anti-Damping Vergileri
- Özel Tüketim Vergisi (ICE)
- Srőarjlar
- Katma Değer Vergisi (KDV)
- Gümrük Hizmet Bedeli (TSA)
- Yayın creti
- Fazla Değerleme creti
- Yasaların onayladığı diğer bedeller

Gümrük vergi ve diğer ilgili harç oranları, Gümrük İdaresi'nin gümrük beyanını kabul ettiği tarihte geçerli olan Gümrük Tarifesi'nde belirtilmektedir.

Şeker ve bazı lüks eşyalar hariç olmak üzere, gümrük tarifesi ve KDV dışında ek ithalat vergisi uygulanmaz. Tüm ithalatçılar, Ekonomi Bakanlığı'nın bir parçası olan Ulusal Ticaret Müdürlüğü tarafından lisanslanmalıdır. Kayıt basittir ve tarife dışı bir engel olarak tanımlanmamaktadır.

Mozambik'e İthalatta Gerekli olan belgeler aşağıdaki gibidir:

- . İthalat lisansı
- . Ticari fatura
- . Paket listesi
- . Gümrük Beyannamesi
- . Menşe Belgesi
- . Taşıma belgesi (yol bildirimi, AWB veya Konşimento).
- . Kargo tahliye emri
- . Teslimat siparişi
- . Denetim raporu (an itibarı ile sevk öncesi uygulaması kaldırıldığından bu belgeye gerek yoktur)
- . Ödeme makbuzları

İç Vergiler

Gelir Vergisi

YILLIK GELİR (MİLYAR TL)	ORAN	İNDİRİLEBİLİR TUTAR
0-42.000	%10	-
42.001-168.000	%15	2.100
168.001-504.000	%20	10.500
504.001-1.512.000	%25	35.700
1.512.000 ve üstü	%32	141.540

Kurumlar Vergisi

Kurumlar vergisi oranı %32'dir.

Stopaj Vergisi

TÜRÜ	YERLEŞİK	YERLEŞİK OLMAYAN
Temettü	%0/%10/%20	%10/%20
Faiz	%0/%20	%20
Telif Hakkı	%20	%20
Teknik Hizmet Ücretleri	%0	%20
Kira	%20	%20

KDV

Ülkedeki KDV oranı %16'dır.

Özel Tüketim Vergisi

Özel tüketim vergisi (ICE) üretilen veya ithal edilen belirli malların tüketimine uygulanır. ICE, alkol, tütün, parfüm, kozmetik, mücevher, altın, tekstil ürünleri ve binek araçlar gibi lüks eşyalara uygulanmaktadır. Ad valorem oranları % 10 ile % 75 arasında değişir.

Çifte Vergilendirmeyi Önleme Anlaşmaları

ÜLKE	Temettü	Faiz	Telif Hakkı
Botsvana	%0/%12	%10	%10
Hindistan	%7,5	%10	%10
İtalya	%15	%10	%10
Makao	%10	%10	%10
Morityus	%8/%10/%15	%8	%5
Portekiz	%10	%10	%10
Güney Afrika	%8/%15	%8	%5
B.A.E.	%0	%0	%5
Vietnam	%10	%10	%10

Ürün Standartları ile ilgili Uygulamalar

Ulusal Normalizasyon ve Standartlar Enstitüsü (INNOQ), Sağlık Bakanlığı, Tarım, Çevre ve Balıkçılık Bakanlığı ve Ekonomi Bakanlığı ile işbirliği içinde, ülkedeki genel standart konularından sorumlu kuruluştur.

Mozambik, Dünya Ticaret Örgütü'nün (DTÖ) bir üyesidir ve Ticaretin Teknik Engelleri Anlaşması (TBT Anlaşması) kapsamında, diğer Üye ülkelerle ticareti etkileyebilecek tüm önerilen teknik düzenlemeleri DTÖ'ye rapor etmek zorundadır.

Test Etme, Muayene ve Belgelendirme

INNOQ, Uluslararası Standartlar Örgütü (ISO) üyesidir ve ISO 9001 sertifikaları verebilir. INNOQ özel sektörün standartlara uyumunu sağlamaktan sorumlu denetim organıdır. INNOQ, Mozambik standartlarına uyduğu sürece yabancı laboratuvar testlerini kabul etmektedir.

Ambalaj, Paketleme ve Etiketleme

Önceden ölçülen ürünler için paketler, miktarın açık ve net bir tutarını içermelidir.

Kütle birimleri cinsinden önceden ölçülen ürünler, ambalajın ağırlığı hariç, net miktarı göstermelidir.

İliştirilmiş paketlerde, ambalajlanması amaçlanan ürün dışında herhangi bir ürünün dahil edilmesine izin verilmez.

Özellikle son dönemde etiketlerin ve ürün içeriklerinin Portekizce dilinde olması uygulamasında denetimler başlamış olup kurallara uygulamaya riayet etmeyen firmalara cezai işlemlere başlanmıştır.

Teknik Engeller

Piyasaya arz edilen tüm ürünlerin güvenli ve kaliteli olmasını sağlamak ülkelerin en temel öncelikleri arasındadır. Bu amaçla, ürünlerin uyması gereken teknik kriterler (standartlar ve teknik düzenlemeler) ile ürünlerin bu kriterlere uygun üretildiğini belgeleyen uygunluk değerlendirmesi işlemlerine günümüzde daha fazla başvurulmaktadır. Standartlar, teknik düzenlemeler ve uygunluk değerlendirmesi prosedürleri, sınai, ekonomik ve ticari gelişmeye katkıda bulunan, insan can ve mal güvenliğini korumayı amaçlayan, modern ekonominin ve standardizasyon sisteminin temel taşlarıdır.

Bununla birlikte, standartlar, teknik düzenlemeler ve uygunluk değerlendirmesi işlemleri çoğu zaman insan sağlığı ve güvenliği gibi meşru amaçların ötesinde ticarete teknik engeller olarak adlandırılan ve uluslararası ticaretin serbest akışını olumsuz etkileyen engellere yol açmaktadır. Uluslararası kabul görmüş standartlardan farklı teknik kriterler belirlenmesi ve gerektiğinden katı test ve belgelendirme işlemlerinin zorunlu kılınması bu alandaki en önemli sorunlardır. Şeffaf bir şekilde kabul edilmeyen ve uygulanmayan bu düzenlemeler ihracatçı firmalar açısından ek külfet ve maliyetlere de yol açmakta ve rekabet edebilirliklerini güçleştirmektedir. İhracatta karşılaştığımız ticarete teknik engellerin önlenmesi, sürdürülebilir ihracat artışının sağlanması açısından da önemlidir.

Bu kapsamda, T.C. Ticaret Bakanlığı Ürün Güvenliği ve Denetimi Genel Müdürlüğü internet sayfasında konu ile ilgili ayrıntılı bilgi mevcuttur:(<https://teknikengel.ticaret.gov.tr/>).

Ticarete Teknik Engeller İnternet Sitesi, ihracatçılarımızın ticarete teknik engeller alanında yararlanacağı ve etkin olarak kullanacağı temel bir platform olarak yapılandırılmıştır. Bu çerçevede; ihracata konu ülkenin ticarete teknik engeller uygulamaları hakkında bilgi sahibi olunabilmekte, ihtiyaç duyulan ülke mevzuat ve uygulamaları hakkında ilave bilgiler Bakanlığımızdan talep edilebilmekte ve ihracatta karşılaşılan ticarete teknik engeller interaktif olarak Bakanlığımıza bildirilebilmektedir. Ticarete Teknik Engeller İnternet Sitesine üyelik suretiyle ilgilenilen ülke ve ürün gruplarına ilişkin taslak düzenlemeler e-posta ile günlük olarak gönderilmektedir. Ayrıca, firmalarımız ihracatlarını olumsuz etkileyebilecek diğer ülke düzenlemelerini taslak aşamasında öğrenip yorum yapabilmektedir. Ticarete Teknik Engeller İnternet Sitesine üyelik ücretsizdir.

2. PAZARIN ÖZELLİKLERİ

Fikri, Sınai Mülkiyet Hakları

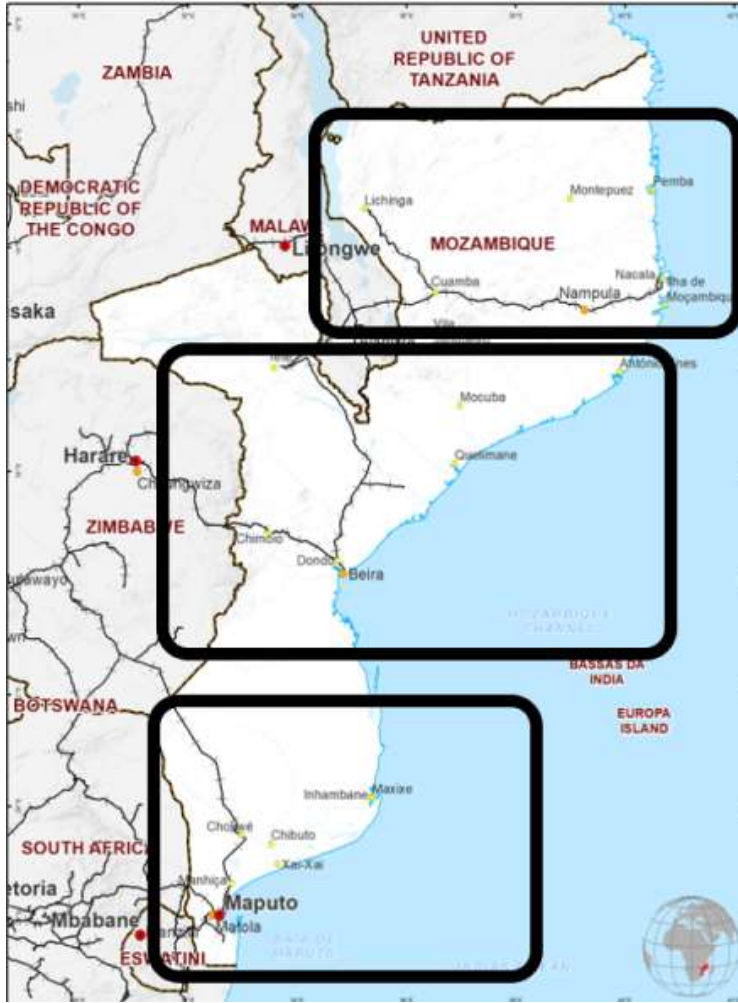
Fikri, Sınai Mülkiyet Hakları Mozambik'te, ülkenin ekonomik, bilimsel, teknolojik ve kültürel gelişimini desteklemek için fikri mülkiyet üretimini ile yeniliği teşvik etmek ve korumak için önemli bir araç olarak görülmektedir. Ticari markaların ve patentlerin kaydını teşvik etmek; il ve üniversitelerdeki yenilikçi unsurları belirleme ve bunların patent başvuruları hazırlamalarına yardımcı olma çabaları; uygulama aktiviteleri ve Fikri, Sınai Mülkiyet Haklarının kayıt altına alınması için yasaların ve ücretlerin gözden geçirilmesi konularında bu stratejinin % 50'sini uygulamaya koyduklarını belirtmişlerdir.

Fikri, Sınai ve Mülkiyet Haklarına ilişkin sistemin yönetimi, sınai mülkiyet ile telif hakkı ve bununla ilgili haklar arasında ikiye bölünmüştür. Mozambik ayrıca bitki çeşitlerini korumak için yürürlükte olan mevzuata sahiptir. Sınai mülkiyet hakları şu konulardan oluşmaktadır: buluşlar (patentler); ticari markalar, ticari isimler, logolar, kuruluş isimleri ve nişanlar; faydalı modeller; endüstriyel tasarımlar; menşei takdirleri ve coğrafi işaretler. Telif hakları ise, çizimler, resimler, fotoğraflar ve heykeller ve mimari tasarımlar gibi edebi ve sanatsal eserleri içerir. Telif hakkı ile ilgili haklar arasında performanslarında performans gösteren sanatçıların kayıtları, kayıtlarında fonogram yapımcıları ve radyo ve televizyon programlarında yayıncılar bulunmaktadır.

Dağıtım Kanalları

Mozambik dağıtım kanallarının anlaşılabilmesi için ülkenin ulaşım sisteminin anlaşılabilmesi gerekmektedir. Mozambik kuzey- güney yönünde uzanmasına rağmen ülkede ulaşım doğu batı yönünde dizayn edilmiştir. Bunun ardında yatan asıl sebep kolonizasyon zamanında ülkede ve çevredeki ülkelerdeki doğal kaynakların limanlara en hızlı ve maliyetsiz bir şekilde ulaştırılmasının amaçlanmasıydı. Bu durum günümüzde geçerliliğini korumaktadır. Örneğin ülkenin orta kesiminde yer alan Beira şehrinde bulunan liman hem ithalat açısından hem de Tete şehrinde çıkartılan kömürün ve Zimbabve, Kongo, Malavi ve Zambiya gibi ülkelerin ihraç ve ithal mallarının taşınmasında kilit bir noktadadır.

Harita: Mozambik Demiryolu Hatları

Mozambik'te dağıtım kanallarının yapısı ürünün sektörüne ve ülkenin hangi bölgesi olduğuna göre farklılıklar göstermektedir. Ancak, genel olarak bahsedilecek olursa, ülke dağıtım açısından haritadaki gibi güney, orta ve kuzey olarak üç farklı bölüme ayrılabilir.

Ülkenin güney kesimi başkent Maputo ve çevresindeki bölgeler olacak şekilde düşünülebilir. Bu bölgeye ürünler Güney Afrika ve Maputo Limanı üzerinden gelmektedir. Dağıtım merkezi Maputo olup buradaki ithalatçılar ve distribütörlerden bayi ve diğer toptancılara dağıtılmaktadır. Buradan da Maputo ve Matola'daki formel ve informal pazarlara ve diğer ikincil bölgelere dağıtılmaktadır. Örneğin, gıda alanında dikey olarak organize olmuş şirketler arasında dağıtım gerçekleştirilirken tekstilde daha dağınık ve yatay bir dağıtım sistemi vardır. Güney Bölgesi Güney Afrika'ya iki noktadan bağlı olup buralardan bireysel ve gayri resmi olarak ülkemizdeki bavul ticaretine benzer bir şekilde ticaret gerçekleştirilmektedir. Binek araçların ve minibüslerin arkasına bağlanan küçük römorklar aracılığı ile gıda, tekstil, elektronik gibi ürünler sınırdan günlük olarak geçirilmekte ve genelde informal dağıtım kanallarına hizmet etmektedir.

Ülkenin orta bölümündeki dağıtım merkezi ise Beira'dır. Burada bulunan liman önemli bir ihracat ve ithalat limanıdır. Yukarıda da bahsedildiği üzere çevre ülkelerin ihracat ürünlerinin ve Tete şehrinde bulunan kömürün çıkış noktası Beira limanıdır. Aynı şekilde, Mozambik'in ve

yine komşularının ithal ettiği ürünler için de bir giriş noktasıdır. Beira şehrinde de buna bağlı olarak önemli dış ticaret şirketleri ve dağıtım şirketleri bulunmaktadır.

Son olarak, ülkenin kuzeyinde bulunan Nacala Limanı da oldukça önemli bir limandır ve giderek daha da önem kazanmaktadır. Nacala ekonomik koridorunun başlangıç noktasını oluşturan Nacala Limanı doğal derin su limanı olup önemli tarım ve sanayi yatırımları alan bölgenin lojistik merkezidir. Önümüzdeki yıllarda bölgedeki terör olaylarının hız kesmesi durumunda ülkenin kuzeyinde gerçekleştirilen doğal gaz projelerinin de nihayete ermesi ile birlikte buranın hacmi ve önemi de artacaktır.

Tüketici Tercihleri

Mozambikliler, küçük büfeler, küçük tezgahlar, konteyner mağazaları ve açık pazarlar gibi geleneksel ticaret noktalarında alışveriş yapma eğilimindedir. Büyük şehirlerde, özellikle de başkent Maputo'da, alışveriş merkezleri sadece alışveriş yapmak için bir yer olarak değil, aynı zamanda bir eğlence yeri olarak görüldükleri için daha popüler hale gelmektedir.

Mozambik tüketicileri yeni ürünleri denemeye istekli olmakla birlikte satın alınabilirlik bir malın satın alınmasındaki en önemli faktördür. Nielsen tarafından yapılan bir araştırmaya göre, Mozambikliler özelleştirilmiş ürünler için daha fazla ödeme yapmak istemiyorlar. Bu durum ülkenin düşük olan kişi başına geliri ile oldukça uyumludur.

Nüfusun büyük çoğunluğu kredi veya banka kartlarına sahip değildir. Ülkede ulaşım altyapısı da oldukça yetersizdir. Ürünlerin nakliyesi çok fazla zaman almakta ve maliyetleri de yükseltmektedir. Bu nedenlerle e-ticaret ülkede hala çok prematüre durumdadır.

Satış Teknikleri ve Satışı Etkileyen Faktörler

Portekizce Mozambik'in ana dilidir ancak Maputo ve Beira gibi büyük şehirlerde İngilizce konuşan sayısı yeterli düzeydedir. Ülkenin diğer kısımlarında İngilizce konuşulma oranı düşmektedir. Mozambik ile ticaret ve yatırım ilişkilerinde Portekizce bilgisi önemli bir avantaj sağlamaktadır. Sözleşmeler de çok büyük oranlarda Portekizce yapılmaktadır. Birçok üründe Portekizce etiketleme şart olup bu etiketleme kuralının bütün ürünlere uygulanması planlanmaktadır.

Mozambik'te krediye erişim genellikle zor ve pahalıdır. Ayrıca lojistik imkanlar da kısıtlıdır. Ülke nüfusunun 33 milyon civarında olması ile birlikte düşük satın alma gücü talebi baskılamaktadır. Bu durum satıcıların stok yapma ve büyük miktarlarda mal alımı yapmasını engellemektedir.

Mozambik'te başarılı olabilmek için yerleşik olmak gerekmektedir. Ülkede bulunan alıcılar ve kamu kurumlarıyla ilişkiler ticarette önemli rol oynamaktadır. Gerek kamu kurumları olsun gerekse de özel sektör olsun karar alma süreçleri uzun sürmektedir. Bu açıdan sabırlı olmakta fayda vardır. Ülkede bütün firmaların ve ticari örgütlerin üyesi olduğu CTA ticaret ve yatırımda

önemli bir yere sahiptir. Bahsi geçen kuruluş ve diğer uluslararası örgütlerin düzenlediği etkinlikler gerek Pazar bilgisini artırmada gerekse de network oluşturmakta oldukça önemlidir.

Kamu İhaleleri

Mozambik'te kamu ihale süreçlerini düzenleyen Kamu İhale Yönetmeliği tüm belediyeler ve devlete ait şirketler için geçerlidir. 10 milyon ABD dolarının üzerindeki tüm devlet ihaleleri için kamu ihalesi yapılması gerekmektedir. İhalelere yönelik yönetmelikler genel olarak ürünleri, hizmetleri ve imtiyazları kapsar. Ancak, mineral kaynakları, kamu özel ortaklıkları ve büyük ölçekli projelerde bazı özel düzenlemeler mevcuttur. Maliye Bakanlığı- Ulusal Devlet Varlıkları Direktörlüğü bünyesindeki Satın Almaların Denetimi Birimi (UFSA), Kamu İhale Yönetmeliğinin uygulanmasından ve denetlenmesinden sorumludur.

Kamu ihaleleri, bir uluslararası bağışçı veya bir projeyi finanse eden yatırım ajansı olması durumunda bunlar tarafından tanımlanan şartlara da tabi olabilir. Birçok devlet kurumu, çok taraflı kalkınma bankalarından borç alarak bayındırlık projelerini finanse etmektedir.

3. ÖNEMLİ SEKTÖRLER

Tarım ve Hayvancılık

Tarım sektörü Mozambik ekonomisinin %25'ini oluşturmakta, buna karşılık istihdamın %68'ini sağlamaktadır. Ülke tarıma elverişli geniş ve verimli arazilere sahip olmasına karşılık, ekilebilir alanların ancak %17'si kullanılmaktadır. Mozambik'te her tür sebzenin yanı sıra, tütün, şeker kamışı, çay, susam, soya fasulyesi, pamuk, kaju, mısır ve tropikal meyveler tarımsal üretimin başlıca ürünleridir. Mozambik'te ekonomik ve teknik yetersizliklerden traktör, pulluk, gübre ve böcek ilacı kullanımı sınırlıdır. Bu nedenle, hektar başına verimlilik düşüktür, ancak tarımsal büyüme potansiyeli çok ciddidir. 76.850 hektarlık ve 65.856 tonluk tütün üretim alanına sahip Mozambik, Zimbabwe ve Malavi'den sonra Afrika'nın en büyük 3. tütün üretim alanına sahip ülkesidir.

Ülkede sığır ve kümes hayvanları yetiştiriciliği de hayvancılık açısından önemli bir yere sahiptir. Mozambik su ürünlerinde de iyi bir potansiyele sahip olup, özellikle kabuklu deniz hayvanları tütün ve tropik meyvelerden sonra en fazla ihracatı gerçekleştirilen tarım/gıda ürünüdür.

Tarım sektörü hükümet açısından öncelikli sektör olarak belirlenmiş olup bu kapsamda tarımın gelişmesi için çeşitli öncelikler belirlenmiştir. Bu öncelikler kapsamında değer zinciri yaratmak için öncelikli tarımsal ürünler pirinç, köklü ve yumru bitkiler, bahçe bitkileri, taze fasulye, tavukçuluk, meyve ve koyun yetiştiriciliğidir. Hükümet aynı zamanda ihracatına ağırlık verilecek ürünleri de belirlemiştir. Bunlar da sırasıyla muz, şeker, kaju fıstığı, pamuk, makademya ve paprikadır. Tüm bu hedeflere ulaşılabilmesi amacıyla ürün, altyapı gibi faktörler göz önünde bulundurularak ülkede altı adet kalkınma koridoru belirlenmiştir. Bunlar da güneyden kuzeye Maputo, Limpopo, Beira, Zambezya Vadisi, Nacala ve Pemba-Lichinga koridorlarıdır. Bunların içinde en aktif olanı Zambezya Vadisi Kalkınma Koridoru Projesidir.

Ülkenin orta ve kuzey kesimlerinde belirli periyotlarla gerçekleşen kasırgalar tarım sektörünü oldukça etkilemiş olup tarım sektörünün son yıllarda küçülmesine neden olmuştur. Diğer taraftan tarım alanlarının yağışlardan da olumsuz etkilendiği de görülmekte olup, toprak kaymaları ve su baskınlarının tarım arazilerine zarar verdiği bilinmektedir.

Sanayi

Sanayi sektörü ekonominin %22'sini teşkil etmektedir. Halihazırda alüminyum, kömür, doğal gaz, elektrik enerjisi üretimi, tütün sanayi, şeker sanayi, çimento, gıda işleme, su ürünleri işleme sanayi ülkenin en önemli sanayi alanlarıdır. Özellikle tarıma dayalı sanayinin önümüzdeki dönemde daha hızlı bir gelişme kaydedeceği beklenmelidir.

Afrika'da Güney Afrika Cumhuriyeti'nden sonra ikinci büyük alüminyum üreticisi olan Mozambik aynı zamanda dünyadaki en önemli titanyum üreticileri arasında yer almaktadır.

Hizmetler

İnşaat sektörü Mozambik ekonomisinde, madencilik sektöründen sonra hızla gelişen sektörlerin başında yer almaktadır. Nitekim ülke, yol, demir yolu, baraj inşası, konut, AVM, altyapı inşaatlarıyla adeta genel bir şantiye halindedir.

Mozambik, aynı zamanda, denize çıkışı bulunmayan Zambiya, Zimbabve, Botsvana, Svaziland, Malavi ve hatta Güney Afrika Cumhuriyeti'nin kuzey kısmının denizle bağlantısını sağlayan bir konumda bulunmakta, güney limanı Maputo, merkez limanları Beira ve Quelimane, kuzey limanları Nacala ve Pemba ile bu ülke pazarlarına doğal giriş sağlamaktadır. Ayrıca, Güney Doğu Afrika bölgesinin giriş kapısı olan Mozambik önemli bir jeopolitik konuma sahip bulunmaktadır.

Mozambik'te 2023 yılında turizme 7,3 milyar dolar civarında yatırım yapıldığı belirtilirken, bu değerin ülkedeki yatırım projelerinin %42'sini oluşturduğu ifade edilmiştir. 2024 yılının son 3 ayında ise seçim protestoları nedeniyle turizm başta olmak üzere hizmetler sektörünün zarar gördüğü görülmektedir.

Madencilik

Mozambik oldukça zengin kömür rezervlerine sahiptir. Ülke yüksek kaliteli kok kömürü ile termal kömüre sahiptir. Mozambik aynı zamanda Dünya'nın en büyük kullanılmayan kömür rezervlerinden (20 milyar ton) birisine sahiptir. Var olan kömür madenlerinin işletmeleri de Brezilyalı, Avustralyalı ve Hindistanlı firmaların elindedir.

Mozambik'in zengin mineral potansiyeli yeteri kadar kullanılamamaktadır. Niassa, Tete ve Manica Eyaletlerindeki altın yatakları son yıllarda yerli ve yabancı yatırımcı ilgisini çekmektedir. Altın madenciliği, ülkede yeterince gelişmemiş durumdadır. Bununla birlikte, hükümetin altın sektörüne yönelik resmi düzenlemeleri ele almaya başlaması ile birlikte altın madenciliğinin de hızlı bir şekilde artmasına yol açacağı beklenmektedir.

Mozambik aynı zamanda grafit ve yakut gibi önemli madenler açısından da oldukça zengin bir ülkedir.

Enerji

Mozambik Afrika'nın güneyinde yer alan ülkeler arasında en yüksek enerji potansiyeline sahip olan ülkedir. Ülke sahip olduğu kömür, hidro, gaz ve rüzgar gibi enerji kaynakları ile 187 GW (güneş enerjisi hariç) enerji üretme potansiyeline sahiptir. Ülkenin mevcut elektriğinin çoğu hidroelektrik santrallerinden gelmekte olup kömür, gaz ve yenilenebilir enerji kaynakları ülkenin enerji üretiminin yapısını değiştirmekte ve gelecekte önemli rol oynayacağı değerlendirilmektedir. Önümüzdeki on yılda doğalgaz ile çalışan elektrik santrallerinin ülke elektriğinin %44'ünün üreteceği tahmin edilmektedir.

Mozambik, enerji alanında böylesi bir potansiyel barındırmasına rağmen ülke nüfusunun %60'ı elektriğe ulaşabilmektedir. Mozambik hükümetinin 2030 yılına kadar ülkenin tamamına elektrik götürme hedefi vardır. Ancak ülkedeki mevcut elektrik dağıtım şebekesinin yetersizliği ve yeni enerji projelerinin bürokrasi yüzünden çok yavaş ilerlemesi bu oranın düşük kalmasındaki başlıca etkenlerdir. Önümüzdeki yıllarda da ülkedeki enerji talebini belirleyecek olan kesim sanayi ve ticaret olacaktır. Ülkedeki elektrik devlet tarafından yüksek oranda sübvansede edilmesine rağmen oldukça pahalı olup hane halklarının elektrik talebini olumsuz etkilemektedir.

Mozambik'in, sahip olduğu 180 trilyon kübik feet LNG kaynağı ile önümüzdeki yıllarda dünyanın önemli enerji oyuncularından birisi olması beklenmektedir. Ülkenin sahip olduğu zengin doğalgaz kaynaklarının önümüzdeki yıllarda Asya pazarına satışına yönelik sözleşmeler yapılmıştır. Sahip olunan bu kaynaklar sayesinde Mozambik ekonomisinin de çok hızlı bir şekilde büyümesi beklenmektedir. Açıklanan resmi verilere göre 2023 yılında Mozambik'in doğalgaz ihracatı önceki yıla göre %218 artarak 1,72 milyar dolara ulaştı. Böylece önceki 5 yıllık dönemde gerçekleştirilen gaz ihracatı bir yılda gerçekleştirilmiştir. 2024 yılının ilk 9 ayında ise ihracat 2023 yılının aynı dönemine göre %24,6 artarak 1,47 milyar dolara yükselmiştir.

4. PAZARDA DİKKAT EDİLMESİ GEREKEN HUSUSLAR VE DİĞER BİLGİLER

İş Kültürü

Mozambik'teki iş kültürü, kıdeme saygı duygusuyla karakterizedir. Mozambikliler çatışmalardan kaçınma eğilimindedir. Gerçek duygular her zaman söylenmeyebilir. Mozambikliler aynı zamanda kişisel ilişki odaklı olmalarından dolayı iş ilişkilerinde de duygularıyla hareket edebilmektedirler. Eğer insanları tanımak için çaba sarf edilirse, özellikle özel hayatta insanlara iyilik yapılırsa, karşılıklı iş ilişkilerinde bu iyiliklerin faydasını görme imkanı olacaktır. Toplantılarda doğrudan iş hakkında konuşmak yerine gündelik konulardan bahsedilmesi ve karşıdaki kişinin hal ve hatırının sorulmasından sonra toplantı gündemine geçilmesi tavsiye edilmektedir.

Mozambik'te zaman konusunda oldukça esnek bir anlayış egemendir. Ancak, yabancıların toplantı ve görüşmelere zamanında gelmeleri beklenmektedir.

Para Kullanımı

Mozambik'in para birimi metikaldir. Kredi kartı kullanımı yaygındır. Otellerde, restoranlarda ve mağazalarda kredi kartı kullanımı mümkündür. Ülkede döviz bozdurma imkanları da oldukça geniştir. Dolar, avro ve Güney Afrika randı rahatlıkla bozdurulabilir.

Mozambik'e ziyarete gelen vatandaşlarımızın yeni seri dolar getirmeleri gerekmektedir. Eski seri dolarlar ya bozulmamakta ya da oldukça düşük kurdan bozulmaktadır.

Pasaport ve Ülkeye Geçici Giriş Vizesi Uygulaması

Mozambik'e seyahat edecek umuma mahsus pasaport hamili Türk vatandaşlarının, vizelerini (turistik, iş görüşmesi, çalışma vb. amaçlı vizeler) Mozambik'in dış temsilciliklerinden veya (<https://evisa.gov.mz/>) adresinden başvuru yaparak on-line vize onayını Mozambik'e seyahat etmeden önce almaları gerekmektedir. Aksi takdirde ülkeye girişte sıkıntılar yaşanabilmektedir.

Resmi pasaport hamili Türk vatandaşları ise en az 6 ay geçerli pasaport ile ilk giriş tarihinden itibaren her 180 gün içinde 90 günü aşmamak kaydıyla vizeden muaftır.

Resmi Tatiller ve Mesai Saatleri

- 1 Ocak (Yılbaşı),
- 3 Şubat (Kahramanlar Günü),
- 7 Nisan (Kadınlar Günü),

1 Mayıs (İşçi bayramı),
25 Haziran (Bağımsızlık Günü),
7 Eylül (Zafer Bayramı),
25 Eylül (Silahlı Kuvvetler Günü),
5 Ekim (Barış ve Ulusal Uzlaşma Günü),
10 Kasım (Maputo Şehir Günü — Yalnızca Maputo),
25 Aralık (Aile Günü)

Yerel Saat

Greenwich ortalama zamanından 2 saat ileridedir. Ülkemizden bir saat geridedir.

5. ŞİRKET KURULUŞU VE İŞ YAPMA İLE İLGİLİ BİLGİLER

Şirket Türleri

a. Ticari Şirketler

Mozambik'te şu teşekkül yapıları, ticari şirket olarak tanımlanmakta ve kabul edilmektedir

- (i) Ortaklıklar,
- (ii) Sermaye ve sanayi şirketleri,
- (iii) Limited ortaklıklar;
- (iv) Kotalara bölünmüş özel limited şirketler ("Sociedade por Quotas") ve
- (v) Anonim şirketler ("Sociedade Anónima").

Hem yabancı hem de Mozambikli yatırımcılar, özel şahıs veya şirket olmaları fark etmeksizin, Mozambik'te faaliyetlerini başlatmak için yukarıda anılan şirket türlerinden birini seçebilmektedir.

Belirli sektörler haricinde (özel güvenlik şirketleri, ordu ile ilişkili sektörler gibi), ticari şirketlere Mozambikli şahıs ve/veya şirketlerin ortak olması şartı bulunmamaktadır. Ticari bir şirket, tamamen yabancı kişi/kuruluş sahipliğinde olabilmektedir.

Yukarıda anılan ticari şirket türlerine ilişkin olarak, Mozambik'te en yaygın iki ticari şirket türü olan limited (kotalı) ve anonim şirketlere ilişkin genel tablo, bu şirketlerin genel özellikleriyle birlikte aşağıda sunulmaktadır.

	LİMİTED ŞİRKET (LDA)	ANONİM ŞİRKET (SA)
BÜYÜKLÜK	2 ila 30 pay sahibi	3'ten fazla hissedar
SERMAYE	Asgari sermaye koşulu yoktur. Kuruluşta tüm sermaye en az %50'si ödenmiş olarak taahhüt edilmelidir, geri kalanı 3 yıla kadar ötelenebilir. Pay değeri yerel para birimiyle ifade edilmelidir (Metikal)	Asgari sermaye koşulu yoktur. Kuruluşta tüm sermaye en az %25'i ödenmiş olarak taahhüt etmelidir, geri kalanı 5 yıla kadar ötelenebilir. Hisse senedi değeri yerel para birimiyle ifade edilmelidir (Metikal)
SORUMLULUK	Pay sahiplerinin sorumluluğu, sermaye katkılarıyla sınırlıdır. Borç ve yükümlülükleri karşılamak için sadece şirketin net aktifleri kullanılabilir.	Borç ve yükümlülükleri karşılamak için yalnızca şirketin net aktifleri kullanılabilir.
TESCİL	Paylar, ilgili Ticaret Sicil Müdürlüklerinde tescil edilmelidir.	Hisseler, 5 Kasım 2014 itibariyle, Merkezi Kayıt Kuruluşu nezdinde tescil edilmelidir.
GİZLİLİK	Pay sahiplerinin kimlikleri, Ticaret Sicil Müdürlüğüne kaydedilmiş olarak kamuya açıktır ve tüm yayımlanan şirket belgelerine dahil edilir.	Hisseler, 5 Kasım 2014 itibariyle, Merkezi Kayıt Kuruluşu (MKK) nezdinde tescil edilmelidir.
YÖNETİM	Pay Sahipleri Genel Kurul Toplantısı: Şirkete ilişkin en önemli kararlar genel kurulda alınmalıdır (birleşme, ayrılma, fesih, tasfiye, yönetim kurulu üyelerinin atanması, tüzük değişiklikleri, sermaye arttırımı ve azaltımı, temettü dağıtımı, yıllık hesapların onaylanması, kota devri halinde rüçhan hakkı vs.) Yönetim Kurulu veya tek yönetici: Yönetimsel yetkiler. Tek Denetçi veya Denetim Kurulu (Tercihi, şirket tüzüğünde varsa): Şirket hesaplarının, şirketin vergisel ve yasal yükümlülüklerinin incelenmesinden sorumludur.	Hissedarlar Genel Kurul Toplantısı: Şirkete ilişkin en önemli kararlar genel kurulda alınmalıdır (birleşme, ayrılma, fesih, tasfiye, yönetim kurulu üyelerinin atanması, tüzük değişiklikleri, sermaye arttırımı ve azaltımı, temettü dağıtımı, yıllık hesapların onaylanması, kota devri halinde rüçhan hakkı vs.) Yönetim Kurulu veya tek yönetici: Yönetimsel yetkiler. Tek Denetçi veya Denetim Kurulu : (Zorunlu): Şirket hesaplarının, şirketin vergisel ve yasal yükümlülüklerinin incelenmesinden sorumludur. Denetçi veya denetim firması olmalıdır
KOTA SAHİBİ / HİSSEDAR HAKLAR	- Pay sahiplikleri oranında temettü almak. - Pay sahipleri genel kurul toplantısında oy hakkı. - Şirkete ilişkin her türlü bilgiyi alma hakkı. - Yönetim Kuruluna atanma.	- Hisse sahiplikleri oranında temettü almak. - Hissedarlar genel kurul toplantısında oy hakkı. - Şirkete ilişkin her türlü bilgiyi alma hakkı. - Yönetim Kuruluna atanma.

DEVİR	- Pay devirleri yazılı olarak akdedilmelidir. - Devir, şirkete yazılı olarak tebliğ edilmelidir. - Şirket ve/veya diğer pay sahipleri lehine rüçhan hakkı tesis edilmelidir.	- Şirket tüzüğünde aksi belirtilmedikçe, hisse devir sınırlaması yoktur. - Hisse devrine ilişkin yasal süreç, şirketin ihraç ettiği hisse türüne bağlıdır: -Hamiline yazılı hisseler, hisse senetlerinin satın alıcıya fiziki teslimi üzerine devredilir; -Hama yazılı hisseler, şirketçe tutulan ilgili hisse defterine hem alıcı hem de satıcı tarafından kaydedilmek suretiyle devredilir; şirkete ilgili hisse defterine kayıt yapılmasına ilişkin resmi yazı gönderilmelidir; -Kaydileştirilmiş hisseler, hisselerin saklandığı bankadaki hesaba bildirim yapılması ve güncellenmesi yoluyla (hisse devir sözleşmesinin iletilmesi) devredilir - Hisse devirleri, MKK nezdinde tescillenmelidir.
TEMİNAT	Paylar, (yukarıdaki) kota devriyle aynı süreç uygulanarak rehin edilebilmektedir.	Hisseler, (yukarıdaki) hisse devriyle aynı süreç uygulanarak rehin edilebilmektedir.

b. Diğer Teşekkül Türleri-Daimi Temsilcilik/Şube

Yukarıda açıklanan ticari şirketlere alternatif olarak, yabancı yatırımcılar Ticaret Kanunu'nda ticari şirket olarak kabul edilmeyen diğer teşekküller yoluyla da iş kurabilmektedir. Yabancı şirketler, şube, temsilcilik, delegasyon vs. gibi yollarla Mozambik'te temsil edilebilmektedir. Yabancı şirketlerin Mozambik'te daimi temsilcilik açmak için kullandığı en yaygın tür, şubelerdir. Mozambik'te 1 (bir) yıldan fazla süredir faaliyet gösteren yabancı şirketler, ticari sicil kurallarına uygun olarak bir daimi temsilcilik kurmalı ve tescil ettirmelidir. Mozambik'te usulünce tescil edilmiş şubelerin, kanunen uymakla zorunlu oldukları kurumsal yönetim biçimi bulunmamaktadır. Aslında, mevcudiyetleri öngörülüyor olsa da, ticari şirketler için geçerli olan kurumsal yapı ve organlar şubeler için mutlak bir koşul olarak uygulanmamaktadır. Şube tescili için bu şubeye bir yetkili temsilcinin atanmış olması yeterlidir. Bu yetkili temsilciler, ana şirketçe (veya genel merkezce) düzenlenen yetki devri belgesi ve/veya vekaletnamede öngörülen tüm temsil yetkilerine sahip olmaktadır. Ayrıca, şubelerin mali/muhasebe yapılarına ilişkin uymaları gereken herhangi bir kural da bulunmamaktadır. Mozambik'te, şubelerin tüzel kişiliği bulunmamaktadır ve bunlar özerkliği bulunmayan tüzel kişilik olarak kabul edilmektedir. Aslında, ana şirketin "uzantısı" olarak değerlendirilirler. Öte yandan, şubeler, Ticaret Sicil Daireleri'ne tescil edilmelidir. Şubeler resmi olarak herhangi bir asgari

sermaye şartına tabi olmamakla birlikte, ana şirket şubeye “bağış fonu” adı verilen belirli bir tutar tahsis etmelidir. Ana şirket, yalnızca bazı tür faaliyetleri yürüten bazı şubeler (örn. finans ve bankacılık faaliyetleri) için asgari sermaye tahsis etmelidir. Mozambik’te şubeler tarafından yürütülen tüm faaliyetlerin sorumluluğu, şubenin net karıyla sınırlı olmak kaydıyla ana şirkete aittir.

c. Aynı teşekkül türleri ve yapılarının yurtiçi yatırımcılar için de geçerli olması

Yabancıların kurabileceği teşekkül tür ve yapılarıyla Mozambik vatandaşları/şirketlerinin kurabilecekleri arasında hiçbir fark bulunmamaktadır. Tek istisna, Mozambik’te daimi ve düzenli olarak faaliyet göstermek isteyen, ancak ticari şirket kurmak istemeyen yabancı şirketler temsilcilik (şube) açabilmektedirler.

Sermaye ve Diğer Gereklilikler Dahil Olmak Üzere, Şirketlerden ve Onay Süreçlerinden Sorumlu Makamlar

Merkezi Sicil Kurumu

Mozambik’te, genel merkezleri Mozambik’te mukim tüm ticari şirketlerin tescil edilmesi mecburi olan Ticaret Sicil Müdürlüğü isimli merkezi bir sicil kurumu bulunmaktadır. Ticaret Sicil Müdürlüğü coğrafi olarak bölümlenmiştir ve ilgili tüm ticaret sicil daireleri, her türlü teşekkül türünün tescil işlemlerini gerçekleştirme yetkisine sahiptir.

Kuruluş belgelerine ilaveten, şirketler, tüzük değişikliklerini de tescil ettirmek zorundadır. Limited şirketlerde ise, her türlü pay devir ve rehin işlemi Ticaret Sicil Müdürlüğü nezdinde tescillenmelidir.

Resmi Gazete (Boletim de Republica)

Kuruluşlarla ilgili belgeler, özellikle de şirket tüzükleri ve tüzük değişiklikleri, Resmi Gazete’de yayımlanmaktadır.

Merkez Bankası

Yabancı para kanunları ve yönetmelikleri uyarınca, yabancı yatırımcılar ve ilgili uygulayıcı şirketler Merkez Bankası nezdinde usulünce tescil edilmelidir. Merkez Bankası, yabancı para işlemleri için bir referans numarası tayin edecektir.

Şirket/Şube Kurulumu İçin Danışmanlık Ücreti- Tek Seferlik: (Hukuki prosedürler, vergi Kayıtları vs. dahil. Detaylar aşağıdadır) = 1700-2000 dolar civarı

Masraf detayı: (1 dolar= 63,25 mzn)

1. Firma vergi numarası alma= 1500 mzn
2. Çalışan vergi numarası alma= 2000 mzn kişi başı
3. Sağlık Lisansı= 2000 mzn
4. Sosyal Güvenlik Kurumu Kaydı= 1500 mzn
5. İhracatçı Lisansı = 2510 mzn
6. İthalatçı Lisansı= 2510 mzn
7. Alvara Müteahhitlik Lisansı= 4691 mzn
8. Çalışma Saatleri İzni= 2000 mzn
9. Ticari Kayıt=2850 mzn

10. İsim Rezervasyonu= 1000 mzn
11. Ticari Sicil Kayıt Masrafları= 26000 mzn
12. Faaliyete Geçme= 1500 mzn
13. Denetim Masrafı= 2346 mzn
14. Danışman Ücreti= 10000 mzn
15. Çalışma İzin Masrafları/ Kontratı=45000 mzn

Muhasebeci masrafı- her ay (Muhasebe kayıtları, Sigorta, Vergi Girişi)= 400 dolar civarı

İngilizce bilen yerel personel masrafı- her ay = 1500 dolar civarı (Türkçe bilirse 2500 dolar)

Her yıl 200 dolar belediye vergisi

Sigorta

Çalıştırılacak yerel personel için INSS'e (National Social Security Institute) kayıt yaptırmak gerekmektedir. Sosyal güvenlik primleri için işveren payı %4, çalışan prim payı %3 olmak üzere toplam %7'lik bir kesinti yapılmaktadır. Sosyal Güvenlik tarafından karşılanmayan giderler için çalışana hayat sigortası yaptırılmalıdır.

Yabancı personele alternatif bir sosyal güvenlik sistemine bağlı olması durumunda INSS prim ödeme zorunluluğu bulunmamaktadır.

Bankacılık Mevzuatı

Bank of Mozambique (BoM) bankacılık denetimi ve düzenleyici otoriteden sorumlu olan merkez bankasıdır. Maliye Bakanlığı'nın yetkili olmadığı tüm konularda, Mozambik'teki menkul kıymetler piyasasının denetimi, düzenlenmesi ve tanıtımı BoM'in yetkisindedir. Buna ek olarak BoM, Mozambik Devletinin görevli bankacılık kurumu olarak, mali konularda hükümet danışmanı, para ve döviz politikaları ile döviz rezervleri konularında hem danışman ve yönetici olarak görev yapmaktadır. Aynı zamanda uluslararası para ilişkilerine aracılık etmede ve ülkede faaliyet gösteren finansal kurumların süpervizörlüğü konusunda da tek yetkilidir.

Mozambik bankacılık sistemine büyük ölçüde yabancı sermayeli finansal kuruluşlar hakimdir. Toplam 40 finansal kurumdan 20'si ticari bankadan oluşmaktadır. En büyük bankalar Millennium BIM (Portekiz-Mozambik), BCI (Portekiz-Mozambik) ve Standard Bank'tır. (Güney Afrika). Bu üç banka mevduat ve krediler dahil tüm finansal varlıkların % 70'inden fazlasını elinde bulundurmaktadır. Ayrıca tüm büyük şehirlerde ve ekonomik büyüme alanlarında bulunmaktadır. Yerel ticari bankalar, bazı yatırım bankacılığı hizmetleri de dahil olmak üzere ticari bankalardan beklenen çoğu hizmeti sunmaktadır. En büyük bankaların Avrupa, ABD ve Çin'de temsilcilikleri bulunmaktadır.

Şirketler ve bireyler için birden çok para birimi hesabı bulundurmak yaygındır. ABD doları, avro ve Güney Afrika randı yaygın ticari para birimleridir. Yabancı para cinsinden ödemeler çoğu ticari kuruluşta (özellikle ABD doları) kabul edilir.

Vizeler

Çalışma vizesine başvurmadan yabancı vatandaşların, yalnızca süreli iş sözleşmelerine girebileceklerine, bu sözleşmelerin en fazla 2 (iki) yıllık düzenlenebileceğine ve serbestçe yenilenebileceğine dikkat edilmelidir.

Çalışma izninin alınması üzerine, yabancı vatandaşlara, diplomatik temsilcilikler ve konsolosluk tarafından, vize hamilinin maaşlı bir işte geçici olarak çalışmak amacıyla ülke topraklarına girmesine izin veren çalışma vizesi verilebilmektedir. Çalışma vizesi tek girişlidir; 30 (otuz) günlük ikamete izin vermektedir ve 60 (altmış) güne kadar uzatılabilmektedir. Ancak, iş sözleşmesi 60 (altmış) günden fazla ise başvuru sahibi, Mozambik'te yabancı vatandaşlar için kimlik belgesi düzenleyen (DIRE) Göç İdaresi'ne Geçici İkamet İzni için başvuruda bulunmalıdır. Oturma izni 1 (bir) yıl için geçerlidir ve eşit sürelerle yenilenebilmektedir.

Çalışanın başka bir ülkedeki ana veya bağlantılı şirketten Mozambik'te ilişkili şirkete transferi halinde, Mozambik'te çalışma vizesi ve oturma izni alınmasına ilişkin olarak yukarıda açıklanan süreç izlenecektir.

Yabancı Personel Çalıştırma

Mozambik'te yabancı personel istihdamı izne tabi olup 10 kişiye kadar istihdamı olan işletmelerde %10, 100 kişiye kadar istihdamı olan işletmelerde %8, 100'den fazla istihdamı olan işletmelerde %5 yabancı kotası mevcuttur. Ancak yatırımın durumuna göre, yatırım izinleri aşamasında bu alanda özel izinler alınması mümkündür.

Yabancıların alacakları çalışma izninden sonra oturma izni ve kimlik (DIRE) İçişleri Bakanlığı Göçmenlik idaresine başvurulur.

Kaynak: T.C. Maputo Büyükelçiliği Ticaret Müşavirliği